

En memòria de Miquel Porter, historiador, divulgador, crític i professor de cinema

El doctor Miquel Porter i Moix (Barcelona, 1930 - Altafulla, Tarragonès, 2004), catedràtic d'història del cinema al Departament d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona, ha estat una de les persones que més han contribuït al coneixement i estima del cinema a Catalunya.

El dia 18 de novembre farà un any de la mort del doctor Miquel Porter, esdevinguda poc després d'haver-se jubilat com a catedràtic emèrit d'Història del Cinema del nostre departament universitari d'Història de l'Art. El ressò que la seva mort ha tingut en la societat catalana en general, ha estat ben palès. Encara que per part de les altes instàncies polítiques del país, tret d'alguna figura aïllada, poca cosa s'hagi dit i fet per ressaltar la significació social d'aquest prohoms de la nostra cultura amb motiu de la seva mort, el món universitari, així com el món del cinema i dels mitjans de comunicació a Catalunya, li han dedicat actes d'homenatge i nombroses pàgines sobre la seva vida i la seva obra. Però no hem d'oblidar el que encara és més significatiu, pel que té d'infreqüent: han estat els grups de cinèfils més petits, desconeguts i perduts en la nostra geografia urbana i rural, els que més han recordat la figura d'en Miquel Porter amb l'admiració i devoció deguda a un veritable mestre popular. I això no és gens d'estranyar, ja que aquests últims representen el *seu* poble, aquells als quals sempre se sentia més proper. Sens dubte, es tracta d'un cas més on s'evidencia la diferència entre memòria col·lectiva i història oficial.

Intentar fer ara, a tan poc temps de la seva desaparició, un judici valoratiu de l'aportació del doctor Porter a la cultura catalana dels darrers cinquanta o seixanta anys, és un objectiu ben difícil i, particularment en el meu cas, gairebé impossible. Tanmateix intentaré fer esment a continuació d'alguns aspectes de la seva trajectòria professional que considero dignes de ser destacats. Ho faig pensant sobretot en possibles lectors que no estan familiaritzats amb els estudis històrics sobre cinema i tenint en compte que l'obra de Miquel —preferentment (tot i que no exclusivament) arrelada a la cultura catalana i a la seva llengua— no ha estat suficientment divulgada més enllà dels límits del país. Al mateix temps, amb aquestes ratlles vull retre un homenatge més al que considero mestre i amic, mitjançant les pàgines de la revista *D'ART*, en les quals ell va col·laborar publicant-hi alguns dels seus treballs.

Com suggereix el títol d'aquest breu article, el doctor Miquel Porter fou un home polifacètic, que compaginava múltiples activitats de cara al públic amb altres de més privades, com ara la dedicació a l'estudi i la investigació històrica i l'aten-

ció constant a la seva àmplia família. Fent un ràpid recorregut per la seva vida, hi trobem entre altres aspectes a destacar: el treball al costat del seu pare i germans, des de jove, com a llibreter de vell (feina de la qual es derivarien altres facetes, com el seu caràcter d'expert en documents i gravats antics); l'interès constant, des de l'inici dels estudis universitaris, per la història en general i per la història de Catalunya en particular, així com l'altre amor paral·lel, al món de l'espectacle i del cinema; les primerenques temptatives d'actor i autor dramàtic al *teatre viu*, indici d'una voluntat de fer reviuire els corrents d'avantguarda enmig de l'atonía cultural de postguerra; la participació en la creació i primeres passes del grup-moviment musical conegut com a «*nova cançó catalana*», que ens manifesta una vocació al servei de la normalització de la llengua i de la cultura pròpia; la col·laboració constant en el resorgiment del *cinelubisme* a Barcelona i a gran part de les comarques catalanes; les molt abundants col·laboracions ocasionals i fixes com a crític especialista de cinema en prestigiosos mitjans de comunicació escrita (*Curial, Serra d'Or, Destino, Jano, Revista de Catalunya, Diari Avui, etc.*); l'extraordinària feina de recuperador del cinema a casa nostra, com a col·leccionista de tot tipus d'aparells i documents i promotor d'institucions que vetllen per la conservació del patrimoni cinematogràfic; les breus, però importants, estades en càrrecs de l'administració pública, des d'on ha lluitat en favor de la cultura i el cinema; la participació en la creació de l'Escola Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya (ESCAC); la seva tasca principal d'historiador del cinema, tant del cinema a Catalunya com en altres països, de la qual ens ha deixat llibres i diversos escrits d'especial interès i relleu; la infatigable activitat com a conferenciant en fòrums de professionals de la història -congressos, universitats- i en altres de més populars; i finalment, la seva memorable activitat principal de professor universitari, en la Universitat Catalana d'Estiu, de la qual ha estat professor i col·laborador durant molts anys i Rector en aquests últims, però sobretot en la nostra Universitat de Barcelona, on ha estat sempre al capdavant dels cursos d'història del cinema i de les nombroses activitats complementàries que aquesta matèria ha anat desenvolupant al llarg de més de trenta anys de docència.

Menció a part caldria fer de la importantíssima feina de Miquel Porter com a formador i potenciador de nous estudiosos del cinema. No ha creat escola pròpia, ben cert; però ha obert portes a tothom i ha posat al servei de tots les seves idees, el seu temps, la seva disponibilitat i coneixements. Molt poques persones hem conegut amb tanta generositat i un esperit d'obertura tan ferm.

Hi ha qui pensa que tants camps d'activitat i tanta intensitat de dedicació esmerçada han pogut afectar negativament a la seva tasca d'investigació històrica, en el sentit de no haver portat aquesta més enllà pel que fa a la recerca de noves perspectives que s'han obert recentment en el camp de la història del cinema. És evident que ni el temps ni la condició humana són elàstics i que, per tant, el temps dedicat a unes coses no es dedica a altres. D'altra banda i segons el meu judici, encara no disposem de perspectiva suficient per valorar la figura de Porter com a historiador del cinema.

Per tal de jutjar l'aportació historiogràfica del doctor Porter, primer de tot cal fugir de la miopia històrica del present i la pressió de les modes, tractant de considerar l'obra d'aquest autor en conjunt i sobretot en el marc d'unes circumstàn-

cies històriques molt condicionants en les quals s'ha hagut de desenvolupar. Els que hem tingut la sort de treballar al llarg dels anys amb el professor Porter sabem que gaudia d'una formació històrica molt sòlida i que la seva feina docent i investigadora es fonamentava sobre un coneixement madur de les tendències que s'han anat succeïnt en les teories sobre la història i el tractament específic de la història del cinema; bona prova d'això ha estat l'ampli ventall de tesis i treballs històrics que ha dirigit, així com gran part dels seus articles i conferències. Com a historiador del cinema a Catalunya, al meu parer, té el mèrit indiscutible d'haver establert els fonaments per a la construcció d'una parcel·la de la història de la nostra cultura, modesta i oberta a mil revisions i ampliacions, però mínimament cohesionada i dignament considerada com a objecte d'interès històric;¹ només cal llegir les publicacions d'història del cinema a Catalunya fetes per ell i comprovar a continuació com han estat utilitzades (encara que sigui per discutir-les) per tots els historiadors que hem vingut darrera seu (el que acostuma a passar en aquests casos és que els fonaments no són tan visibles com la resta de la construcció dels edificis i que el reconeixement no és una de les virtuts més arrelades entre els humans). És evident que, sense oblidar les aportacions d'altres estudiosos previs que van proporcionar informacions parcials valuoses, ell ha estat el primer en atrevir-se a donar un cos i una consideració conjunta del cinema fet a les terres catalanes.

Que en els estudis històrics sobre cinema del professor Porter hi ha punts a revisar, és ben segur; i ell n'era conscient i ho deia en moltes ocasions. Que podria haver anat més lluny en la validació de les dades i, sobretot, en la consideració crítica de les mateixes i en la incorporació de noves tendències interpretatives i metodològiques, també és cert. Però el fet que en la seva obra hi hagi aspectes clarament millorables, crec que no ens permet dir que no hagués fet el que havia de fer i el que *podia fer* en les seves circumstàncies, ni tampoc que el que va fer sigui d'escàs valor o que la seva obra historiogràfica hauria de quedar relegada a l'oblit. Tot al contrari, la seva obra d'historiador (prescindint ara d'altres activitats seves que he mencionat abans) mereix figurar entre aquelles que considerem bàsiques dins d'un camp determinat de la història. Aquesta és la meva opinió. El judici definitiu, segons diuen, el donarà la història, tot i que aquesta tampoc acostuma a ser massa justa.

No vull donar per finalitzades aquestes breus consideracions, sense al·ludir a la gran significació del doctor Miquel Porter dins del món universitari, tot i que aquest és un tema àmpliament reconegut i comentat per tothom.² Deixant de banda els molts anys de dedicació a la docència, la quantitat d'alumnes que

¹ Això no vol dir, de cap de les maneres, que no hi hagi hagut historiadors del cinema a Catalunya anteriors a Porter que varen fer una estimable feina de consolidació de la cultura cinematogràfica entre nosaltres; igualment, coetanis i més joves. El que vull dir és que la feina investigadora i historiogràfica de Miquel Porter, pel que fa al cinema realitzat a Catalunya i a la configuració del nostre propi «món cinematogràfic», té un paper fonamental o bàsic.

² Entre els nombrosos escrits apareguts en la premsa i revistes especialitzades de cinema amb motiu de la mort del professor Porter, podeu consultar, per ampliar la informació i concretar dades, el meu article titulat «In memoriam. Miquel Porter, un humanista historiador del cinema», en la *Revista d'Història Cultural. Cercles*, editada per la Universitat de Barcelona, n.VIII (2005).

vàrem passar per les seves aules i, fins i tot, l'extraordinària recepció que sempre tingueren les seves classes, subratllaré tres aspectes que considero d'especial importància. Primer: la seva assignatura d'història del cinema ha generat constantment una constel·lació d'altres ensenyaments complementaris, amb participació normalment gratuïta d'especialistes col·laboradors, la simple enumeració dels quals és sumament representativa de l'obertura intel·lectual del seu promotor: estudis monogràfics sobre cinema català, cinema *amateur*, crítica cinematogràfica, anàlisi fílmica, teories sobre el cinema i la seva història, recerca sobre tècniques d'expressió fílmica, estudis sobre realitzadors concrets, gèneres cinematogràfics, escoles o tendències de diferents èpoques i països, recuperació i conservació del patrimoni cinematogràfic, experimentació i creació, relacions del cinema amb diferents moviments artístics... Segon: Porter manifestà sempre un especial interès per les cinematografies més marginals o menys conegudes; no només va ser pioner en publicar una obra sobre cinema soviètic en ple franquisme, sinó també en l'estudi dels cinemes dels pobles asiàtics i africans: quan era difícil trobar una pel·lícula d'aquestes cinematografies en les pantalles de la ciutat, el professor Porter les estava projectant i comentant a la universitat. Crec que, des de molts punts de vista, és ben admirable aquesta predilecció seva pels cinemes oblidats i marginals. Tercer (encara que aquesta sembli una observació que va més enllà de la feina científica i docent): personalment considero que allò més destacable en la seva trajectòria humana i professional ha estat la disponibilitat en posar-se al costat dels que han viscut experiències de marginació i profunda soledat enmig d'aquesta societat implacablement competitiva.

Tant de bo el record, l'exemple i l'obra del doctor Miquel Porter i Moix perdurin no només en els àmbits universitaris, sinó en aquelles persones que amb honradesa busquen la veritat i el servei al poble.*

Palmira González López
Universitat de Barcelona

Un recull informatiu prou extens sobre la biografia i l'obra de Miquel Porter és el llibre de J.M. GARCIA FERRER i Martí ROM, *Miquel Porter Moix*, editat per l'Associació i Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, Barcelona, 2000.

* Text signat el 6 de novembre de 2005.